

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ

1. การเรียนรู้ว่า NMT ในเมืองเชียงใหม่มีการใช้ในพื้นที่ 6 ลักษณะ คือ พื้นที่ชุมชนพักอาศัย พื้นที่ที่เป็นพาณิชย์กรรม พื้นที่ที่เป็นสถาบันการศึกษา พื้นที่เมืองเก่า พื้นที่ตามแนวธรรมชาติ และบริเวณโรงงานอุตสาหกรรม

2. ลักษณะสำคัญของพื้นที่ที่มี NMT คือ

- เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินแบบผสมผสานอยู่ภายใน มีกิจกรรมต่างๆ อยู่ใกล้ชิดกัน
- เป็นพื้นที่ขนาดเล็กที่มีความสมบูรณ์ในระดับที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของคนภายในได้
- มีสิ่งดึงดูดใจต่อการใช้ เช่น มีความปลอดภัย มีความสวยงาม มีความสะดวก มีความเพลิดเพลิน เป็นต้น

3. รูปแบบของ NMT ที่ใช้ในปัจจุบันมี 5 รูปแบบ คือ เดินเท้า จักรยาน สามล้อถีบ ซาเล้ง และรถเข็น

4. NMT เหมาะสมกับการเดินทางภายในโซน และการเดินทางระยะใกล้ ส่วนการเดินทางข้ามโซน และการเดินทางระยะไกล ยังคงต้องใช้ MT

นอกจากจะต้องรู้ดังกล่าวก่อนแล้ว จากกระบวนการศึกษาที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะพบว่า NMT มีพัฒนาการควบคู่มากับเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แต่กลับไม่ได้รับการส่งเสริมและให้ความสำคัญเท่าที่ควร และในทางตรงกันข้าม NMT มีบทบาทน้อยลงมากในปัจจุบัน การกำหนดนโยบายในการพัฒนาเมืองโดยเฉพาะด้านการผังเมืองไม่ได้คำนึงถึง NMT ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวเมืองมาตลอด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนกลไกหนึ่งที่ร่วมสร้างสังคมเมืองเชียงใหม่ขึ้นมาและนำมาสู่การดำรงอยู่ของเมืองในปัจจุบัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเมืองจะต้องย้อนกลับไปมีสภาพดังเช่นอดีต เนื่องจากเมืองต้องมีการพัฒนาให้คนที่อยู่อาศัยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ไม่ใช่การพัฒนาที่ไร้ทิศทางดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งละเอียดองค์ประกอบที่จะทำให้อคนและเมืองมีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดี รวมถึงการละทิ้งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ควรหวงแหนไว้ ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือความทันสมัยที่ไม่อาจเรียกว่าเป็นการพัฒนาได้ทั้งหมด

ยกตัวอย่างของการเร่งสร้างและขยายถนนเพื่อเพิ่มสัดส่วนของพื้นที่ถนนให้มากขึ้นตามความคิดของวิศวกรนักเทคนิคนั้น เป็นการแก้ปัญหาของเมืองที่หยาบกระด้าง ขาดการมองบริบทของเมืองอย่างรอบด้านว่าเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 700 ปี จะมีสภาพเมืองที่น่าเกลียดเพียงใด รวมทั้งไม่ได้แก้ไขปัญหาการของเมืองได้แต่กลับไปสร้างปัญหาอื่นต่อไปอีก เช่น การขยายถนนผ่านโบราณสถาน การตัดต้นไม้ริมทางที่ให้ร่มเงาเพื่อขยายผิวการจราจร ซึ่งเป้าหมายก็คือเพื่อตอบสนองความสะดวกสบายของการใช้รถยนต์ ปริมาณการใช้รถสวนตัวสูงขึ้นอย่างไม่มีขีดจำกัดนำมาซึ่งปัญหาการจราจรและปัญหาสิ่งแวดล้อมเมือง

แนวความคิดในการที่จะพัฒนาเมืองให้ NMT อยู่ได้ไม่เคยมีปรากฏในประวัติศาสตร์การพัฒนาเมืองในยุคใหม่ ทั้งๆ ที่ NMT เป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการเชียงใหม่ และยังคงแทรกตัวอยู่บางส่วนในเมืองในปัจจุบัน

ดังนั้นทิศทางการพัฒนาเมืองที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ควรให้ความสำคัญต่อ NMT ในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการเดินทาง โดยกลยุทธ์ที่ผู้บริหารจะนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเมือง ควรจะอยู่บนพื้นฐานของการรักษาและคงไว้ซึ่ง NMT ในพื้นที่ที่มีการใช้อยู่แล้วตลอดจนส่งเสริมให้มีการใช้มากขึ้น ด้วยการพัฒนาหรือรักษาปัจจัยแวดล้อมของ NMT ประจำพื้นที่ให้คงอยู่ตลอดไป โดยงานวิจัยนี้ได้นำเสนอกลุ่มพื้นที่ที่เป็นตัวแทนของการใช้ NMT ในเชียงใหม่ 6 กลุ่ม คือ กลุ่มพื้นที่ในย่านที่พักอาศัย กลุ่มพื้นที่ในย่านพาณิชยกรรมและแหล่งงาน กลุ่มพื้นที่ในย่านสถาบันการศึกษา กลุ่มพื้นที่ในบริเวณเมืองเก่า และพื้นที่ตามแนวธรรมชาติ ซึ่งในแต่ละกลุ่มได้มีแนวทางเสนอเพื่อการนำไปศึกษาและลงสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

จะเห็นได้ว่าแนวทางในการพัฒนาเมืองโดยเน้นรูปแบบการเดินทางแบบไร้เครื่องยนต์ในพื้นที่ 5 กลุ่ม แต่ละแนวทางยังมีประเด็นที่สามารถจะเลือกมาศึกษาได้ในรายละเอียด เพื่อลงลึกถึงระดับของการออกแบบชุมชน ออกแบบเส้นทาง และการผลักดันให้เกิดองค์การชุมชนที่เข้มแข็ง ประเด็นดังกล่าวได้เสนอเป็นแนวทางเพื่อนำไปศึกษาต่อในระดับของการปฏิบัติจริง ที่จะต้องมีการสืบค้นและวิจัยเฉพาะเรื่องต่อไป ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาในรายละเอียด จะใช้เป็นโครงการนำร่องเพื่อขยายผลต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ ได้

ศักยภาพในการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้นำอยู่ โดยเน้นรูปแบบของการเดินทางแบบไร้เครื่องยนต์ สุดท้ายแล้วเป็นการนำเสนอข้อเสนอ NMT เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ จุดยืนของการศึกษาเป็นเรื่องความเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมเมืองและเป็นการเปิดภาพทางสังคม โดยเป็นมุมมองจากทางด้านผังเมืองที่มีความมุ่งหวังจะเห็นโอกาสในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งในเชิงของการนำไปปฏิบัติจริงจะต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนจิตสำนึกของคนส่วนใหญ่ ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิด ดังนั้นฐานะของการศึกษาค้นคว้าจึงไม่ใช่เรื่องที่จะนำไปปฏิบัติได้โดยตรง แต่จะต้องนำไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสาธารณะชน นักอนุรักษ์ นักการเมืองท้องถิ่น และผู้บริหารเมือง เพื่อหามาตรการในการนำไปสู่การปฏิบัติจริงอีกครั้งหนึ่ง

การทำให้ข้อเสนอที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ไปสู่การปฏิบัติจริงหรือนำไปใช้ได้ทันที เมื่อมีผู้มุ่งมั่นคิดจะเปลี่ยนแปลงเมืองโดยใช้ NMT เป็นเครื่องมือ จำเป็นจะต้องมีการศึกษาเพื่อจัดอันดับความสำคัญของพื้นที่ที่สามารถดำเนินการเป็นอันดับแรก (Set Priority) โดยผลจากการศึกษาที่ตามมาจะช่วยสนับสนุนให้ข้อเสนอของงานวิจัยครั้งนี้มีน้ำหนักต่อการตัดสินใจของผู้บริหารเมือง ซึ่งการศึกษาเพื่อจัดอันดับความสำคัญของพื้นที่ดำเนินการไม่ได้เสนอไว้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการประเมินหรือจัดวางเพื่อนำหนักความสำคัญต่อพื้นที่ใดๆ ก็ตาม จะต้องมีความน่าเชื่อถือ มีความถูกต้องและค้ำหนุนทางเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่น้อยที่สุด ดังนั้นจึงต้องมีกระบวนการศึกษาที่ลงลึกในรายละเอียดและต้องการข้อมูลพื้นฐานที่มากกว่านี้ เช่น

- ทางด้านสังคม ซึ่งจะต้องศึกษาถึงความต้องการของคนในพื้นที่ ฐานะทางเศรษฐกิจ ค่านิยม
- ทางด้านเศรษฐศาสตร์ ที่จะต้องพิจารณาในประเด็นของความคุ้มค่า
- ด้านการจราจร ที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดแผนการจราจร ที่อาจจะกระทบกับคนทั้งเมือง
- ด้านกฎหมาย ซึ่งหมายถึงการบรรจุให้การพัฒนา NMT มีผลทางกฎหมายต่อการพัฒนาเมือง

ประเด็นเหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ที่จะต้องใช้เวลาและงบประมาณมากกว่าที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ ดังนั้นจึงเสนอให้เป็นทั้งข้อจำกัดและเป็นข้อเสนอเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

ทั้งนี้ข้อเสนอในการพัฒนาเมืองโดยเน้นรูปแบบการเดินทางแบบไร้เครื่องยนต์ดังกล่าว ต้องการที่จะชี้ให้เห็นในภาพรวมว่าการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ในอนาคตนั้น ควรจะจำกัดการเติบโตของตัวเอง ได้แก่ การจำกัดปริมาณรถยนต์ส่วนบุคคลและการขยายตัวของเนื้อเมือง และต้องหันกลับมาหาคำตอบจากชุมชนให้มากขึ้น นั่นคือย้อนลงมามองหาสิ่งซึ่งซ่อนอยู่ในระดับพื้นที่เล็กๆ ค้นหาศักยภาพที่แฝงอยู่ในพื้นที่และในตัวบุคคล ซึ่งจะเป็นผู้บอกได้ว่าจริงๆ แล้ว เขาต้องการให้เมืองและชุมชนที่เขาอยู่มีสภาพเป็นเช่นไร กระบวนการดังกล่าวจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองและวางผังเมืองให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นแต่เพียงแนวคิดหรือข้อเขียนที่ปรากฏในนโยบายเท่านั้น โดยทิศทางในการพัฒนาเมืองตามหลักการนี้จะต้องอยู่บนเงื่อนไขของการบริหารราชการที่มีการกระจายอำนาจและกระจายโอกาสลงสู่ท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการเมืองได้อย่างแท้จริง ถ้าประชาชนในเมืองไม่มีอำนาจและขาดโอกาสในการพัฒนาเมือง ความเป็นเมืองเชียงใหม่ที่น่าอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีก็คงจะเกิดได้ยาก ในขณะที่เดียวกันถ้าประชาชนมีอำนาจและมีโอกาส แต่ขาดซึ่งการรวมกลุ่มกันเป็นประชาคมที่เข้มแข็งแล้ว เมืองเชียงใหม่ที่น่าอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีก็คงจะมาถึงประชาชนได้ยากเช่นกัน

ในภาวะปัจจุบันที่สภาพเศรษฐกิจตกต่ำเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นทั่วไปในเอเชีย NMT น่าจะได้รับการตอบรับอย่างสอดคล้องกับยุคสมัย และเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในวิถีชีวิตของคนเมือง บทบาทของ NMT ที่เหมาะสมกับยุคสมัยนี้ นอกจากจะเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการมีวิถีชีวิตแบบใหม่ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำแล้ว ยังมีบทบาทในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของการทำเมืองให้น่าอยู่ด้วย ซึ่งควรจะได้รับยกย่องถึงมากขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานศึกษานี้

1. ค้นหาศักยภาพของพื้นที่ในกลุ่มที่พักอาศัยในเมืองเชียงใหม่ ว่าชุมชนใดสามารถนำข้อเสนอจากการศึกษารั้งนี้ไปปฏิบัติได้ โดยศึกษาลงลึกถึงระดับของการออกแบบชุมชนซึ่งสามารถนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้
2. ศึกษาในเชิงวิศวกรรม สำหรับกลุ่มพื้นที่ที่จะต้องจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ NMT เช่นทางจักรยาน และ ทางเท้า เป็นต้น
3. ศึกษาความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐศาสตร์ ในประเด็นข้อเสนอที่จะนำมาตรการทางการเงินมาใช้ในการส่งเสริม NMT เช่น การให้สิทธิพิเศษต่อผู้ใช้ NMT กับความคุ้มทุนของผู้ประกอบการ เป็นต้น
4. ศึกษาเพื่อจัดอันดับความสำคัญของพื้นที่ (Set Priority) เพื่อนำข้อเสนอจากการวิจัยไปสู่การวางแผนเฉพาะและการปฏิบัติจริง
5. ศึกษาเมืองเล็กๆ ที่อยู่รอบๆ เมืองเชียงใหม่ ที่มีศักยภาพในการพัฒนา NMT ได้ และเสนอเป็นโครงการนำร่อง เพื่อเป็นตัวอย่างของความสำเร็จในระดับพื้นที่เล็กๆ

6. การศึกษาครั้งนี้เป็นการมองมาจาก NMT ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการตัดสินใจในการเดินทาง เกี่ยวข้องกับ MT ด้วย โดยเฉพาะรถจักรยานยนต์ และรถสองแถวในเมือง ดังนั้นควรจะมีการศึกษาความเหมาะสมของระยะทางในการเดินทางและลักษณะบริเวณที่จะเข้าถึง สำหรับการใช้พาหนะแต่ละรูปแบบ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์เบื้องต้นในการตัดสินใจเลือกใช้รูปแบบการเดินทางอย่างเหมาะสม

7. ศึกษาวิเคราะห์การเงินของการใช้รูปแบบการเดินทางแต่ละชนิด ว่าการเดินทางแต่ละรูปแบบในระยะทางเท่ากัน จะมีค่าใช้จ่ายที่มากน้อยต่างกันอย่างไรและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อคิดเป็นมูลค่าทางการเงินเท่าไร ซึ่งการศึกษาในเชิงวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์จะเป็นการนำเสนอต่อสังคมที่ชัดเจน และมีส่วนในการกระตุ้นจิตสำนึกของคนให้รู้สึกว่าการเลือกพาหนะในการเดินทางแต่ละรูปแบบนั้นคุ้มหรือไม่

ข้อเสนอแนะที่สามารถประยุกต์ได้จากการศึกษานี้

1. การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของเมืองจากอดีตถึงปัจจุบันที่นำมาใช้ในการศึกษานี้ สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบและเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ ได้ ไม่เพียงแต่เฉพาะเรื่องการเดินทางที่การศึกษานี้นำมาใช้เท่านั้น เช่น ประเด็นทางสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางที่น่าจะนำไปสู่การพัฒนาในการศึกษาเรื่องเมืองต่อไปในอนาคต

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเมืองกับเมือง โดยใช้กระบวนการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเมืองและนำมาเชื่อมโยงกับประเด็นต่างๆ เช่น เรื่องของการเดินทาง เรื่องของการทำเมืองให้น่าอยู่ เรื่องของวิถีชีวิต เป็นต้น ซึ่งการศึกษาลักษณะนี้จะเป็นการสร้างฐานความรู้ความเข้าใจของความเป็นเมืองแต่ละเมืองได้ดียิ่งขึ้น และนำไปสู่การวางแผนพัฒนาเมืองบนพื้นฐานของการเข้าใจเมืองได้อย่างถูกต้อง

ในประเด็นของการทำเมืองให้น่าอยู่ เป็นกระแสความคิดที่พูดถึงกันมากในปัจจุบัน โดย NMT ได้เป็นส่วนหนึ่งของการทำเมืองให้น่าอยู่ ซึ่งเรื่องนี้ต้องการฐานความรู้และความเข้าใจใหม่ ดังนั้นการศึกษาระบบการเปลี่ยนแปลงของเมืองและการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเมืองที่กล่าวถึงข้างต้น เป็นการศึกษาที่จำเป็นต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจและต้องการให้เกิดขึ้นในการทำเมืองให้น่าอยู่

3. เสนอให้หน่วยงานด้านการจราจร เช่น สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบการจราจร (ส.จ.ร.) และหน่วยราชการท้องถิ่น เช่น เทศบาลนคร ขนส่งจังหวัด เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณของ NMT ให้อยู่ในระบบข้อมูลด้านการจราจรด้วย ได้แก่

- ข้อมูล OD SURVEY ควรจะรวม NMT ไว้ด้วย
- จำนวนการครอบครองพาหนะไร้เครื่องยนต์ของครัวเรือน
- มีการจดทะเบียนสามล้อถีบที่จำแนกตามเขตการปกครอง

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ข้อจำกัดด้านงบประมาณและระยะเวลาและกำลังคน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงความพยายามที่จะเสนอมุมมองทางด้านผังเมืองต่อเรื่องที่เป็นประเด็นทางสังคม โดยมุ่งให้เห็นภาพของการเดินทางแบบไร้เครื่องยนต์ในเมืองเชียงใหม่เท่าที่ผู้ศึกษามีกำลังจะทำได้ ซึ่งความคาดหวังที่สูงกว่านี้จะต้องใช้ปัจจัยด้านทุน กำลังคน และเวลาจำนวนมาก เนื่องจากเป็นเรื่องที่ยังใหม่ ต้องการวิชาการในประเทศไทย ในอนาคตการศึกษาในเชิงนี้อาจจะได้รับการปรับปรุงและนำไปสู่การยอมรับที่มากขึ้น บนเงื่อนไขที่ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนและเวลา

2. ข้อจำกัดด้านข้อมูลทางวิชาการ

ในวงการวิชาการยังให้ความสนใจกับ NMT น้อยมากสำหรับประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศซึ่งมีหน่วยงานที่เก็บข้อมูลด้านนี้โดยเฉพาะ หรือมีงานวิชาการที่สนับสนุนการศึกษาด้านนี้จำนวนมาก แต่ในประเทศไทยไม่มีหน่วยงานใดที่เก็บข้อมูลของ NMT ได้เลย แม้กระทั่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่าง สจร. หรือหน่วยงานด้านการจราจรของท้องถิ่น NMT ถูกมองว่าไม่มีนัยสำคัญต่อการเดินทางในเมืองเลย ทำให้ไม่มีข้อมูลสนับสนุนในทางวิชาการ และด้วยข้อจำกัดในข้อ 1 จึงทำให้ผู้ศึกษาไม่สามารถทำข้อมูลให้สมบูรณ์ได้ ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้ศึกษาภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว จึงอยู่ในรูปแบบของการประเมินและประมาณด้วยสายตา การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่มีแหล่งข้อมูลยืนยันแน่นอน และความเข้าใจในพื้นที่ที่พยายามจะสื่อออกมาจากการลงสำรวจภาคสนาม